

Menoušek, Jiří. Jak (ne)napsat článek pro odborný časopis?. *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 9 [cit. 13.06.2010]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.ikaros.cz/node/1127>>. URN-NBN:cz-ik1127. ISSN 1212-5075.

Auotr: Jiř Menoušek. Stránky České společnosti mladých oftalmologů (ČSMO), [cit. 13.06.2010]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.csmo.cz/other/dizert.php>>

Jak (ne)napsat diplomovou a dizertační práci

Specifický žánr vědecké komunikace

Diplomové a dizertační práce jsou nedílnou součástí písemné vědecké komunikace a představují zvláštní žánr vědeckého diskurzu. Zvláštní proto, že **primárním cílem těchto prací není publikovat nový vědecký poznatek** - takový úkol plní tyto práce až sekundárně. **Hlavním cílem je přesvědčit zkušební komisi o dostatečné kompetentnosti a kvalitách autora, které jsou nezbytné pro jeho další samostatnou odbornou činnost, nebo dokonce pro aktivní tvůrčí vědeckou práci.** Převálcování oponenta(ů) a úspěšná obhajoba práce bývá pro adepta poslední branou k vytouženému cíli - dosažení absolventského titulu nebo vědecké hodnosti.

Zatímco diplomové práce (převážně bakalářské a magisterské) jsou až na (zahraniční) výjimky nezbytným podkladem pro získání vysokoškolské kvalifikace a mívají většinou kompilační povahu, od doktorské dizertace se očekává již mezinárodně přijatelná úroveň **(24)**. Zde musí kandidát prokázat, že je schopen provádět originální vědecký výzkum tak, aby posunul dopředu problematiku oboru, jímž se zabývá.

Italský vědec a polyhistor U. Eco (m.j. známý jako autor historického románu „Jméno růže“) tento rozdíl popsal svými slovy: „Dizertační práce vědeckého typu je vždy výsledkem dlouhodobé a náročné práce, naopak absolventský spis kompilačního charakteru může být sice rovněž završením dlouhodobé a náročné práce (některé kompilace byly vytvářeny celé roky), zpravidla se však píše rychleji a s menšími riziky.“ **(8)**Termín kompilace zní mnoha učencům velmi pejorativně a odpudivě.**(10)** Jak si ale hned řekneme, jde o běžně užívanou metodu, kterou je možné za určitých okolností tolerovat dokonce u prací dizertačních a habilitačních.

Výběr tématu diplomové a dizertační práce

V diplomové (absolventské) práci student prokazuje, že je schopen určitou problematiku jasně vyložit, že kriticky přehlédl větší část k tématu se vztahující literatury, a že dokáže dát do vzájemných souvislostí různé přístupy a názory tak, aby vznikl **inteligentní a syntetický přehled**. Ten pak může posloužit jako východisko i jinému odborníkovi.

Témata těchto prací bývají na jednotlivých fakultách v určitém termínu pravidelně zveřejňována a obvykle odpovídají odbornému, vědeckému či uměleckému zaměření příslušných kateder (ale i jednotlivých učitelů - šikovný pedagog si tak může mapovat zdroje pro vlastní vědeckou práci). Jestliže se posluchač aktivně a delší dobu zajímá o určitou

oblast, škola mu často umožní, aby zpracoval vlastní téma práce. V takovém případě mívá student v celém procesu obhajoby určitou výhodu „prvního tahu“.

Obecně vzato, volbu tématu je potřeba podřídít tomu, aby práce buď o předmětu našeho zájmu *sdělovala věci, které ještě řečeny nebyly*, nebo aby se naopak dívala *novým pohledem na věci, které už řečeny byly*. Právě tady může být i kompilace (pokud důsledně cituje prameny) z vědeckého hlediska užitečná, neboť shromažďuje a organicky spojuje názory, které byly k danému problému vysloveny různými badateli .

Podle U. Eca (8) není vůbec projevem méněcennosti, vyjdeme-li ve svém vlastním bádání z jiného autora. Středověcí myslitelé měli např. přehnanou úctu ke starověkým spisovatelům a říkali, že sami jsou ve srovnání s nimi trpaslíky – hned však dodávali, že opře-li se trpaslík o starověkého obra, stane se „trpaslíkem, jež vyleze obrovi na záda“ a vidí tudíž dál, než jeho předchůdce (pozn.:šikovný trpaslík může vylézt na záda dokonce jinému trpaslíkovi).

U. Eco k výběru tématu práce trefně poznamenal: „Spisek, byť matematicky přesný a správný, který by pouze tradičním způsobem prokázal platnost Pythagorovy věty, by nebyl vědeckou prací, protože by neřekl nic nového. Nanejvýš by mohl být prací popularizující a naučnou, jakým je např. návod na zhotovení boudy pro psa ze dřeva, za použití hřebíků, kladiva, hoblíku a pily. Příručku o tom, jak zhotovit boudu pro psa, bychom proto nemohli považovat za vědeckou práci, zatímco knížka, která by srovnávala nejrůznější metody a postupy při zhotovování psích bud, by už mohla mít punc vědeckosti“. Hned k tomu však ještě dodal: „ ***Kompilační dílo má ale vědecký smysl jedině tehdy, pokud ještě v daném oboru nic neexistuje.*** Naopak, jsou-li už dostupná srovnávací pojednání o zhotovování bud pro psy, bylo by plagiátem psát další práci na podobné téma“(8)

A na jiném místě tento učenec radí čtyři pravidla pro výběr tématu práce:

- 1- *Téma by mělo odpovídat zájmům posluchače a navazovat na jeho dosavadní studium*
- 2- *Prameny nutné pro zpracování práce musí být pro kandidáta fyzicky dostupné*
- 3- *Zpracovatelnost veškerých podkladů by měla odpovídat kulturní úrovni kandidáta*
- 4- *Metodologické předpoklady pro daný výzkum musí být na takové úrovni, aby odpovídaly zkušenosti a dosavadní přípravě kandidáta.*

Nakonec vše shrnuje do lapidární poučky: „***Kdo chce psát diplomovou či dizertační práci, musí si najít takové téma, které je schopen zpracovat***“ (8)

Forma, struktura a rozsah prací.

Diplomové práce

Jelikož dosud neexistuje ČSN pro psaní závěrečných prací (10) , všechny výše uvedené kategorie vyplývají z povahy a zaměření příslušných diplomových elaborátů. Zatímco u ostatních žánrů vědeckého diskurzu má autor poměrně značnou svobodu volby, zde je svázán závaznými pokyny jednotlivých škol. Tyto pevné mantinely pro strukturu a formální úpravu prací vznikly historicky proto, aby byla zaručena určitá přehlednost a „srovnatelnost“ děl jednotlivých absolventů.

Bohužel se tyto pokyny v řadě našich vzdělávacích institucí zafixovaly natolik, že např. téměř vůbec nezaznamenaly výhody nových nosičů informací, zejména CD-ROMů. Kandidáti tak nevyužívají dosud netušených možností multimediálních prvků - o tom bude ještě řeč - a to dokonce ani tam, kde bychom to z povahy věci nejvíce očekávali. Tak např.

na muzikologických katedrách celé České republiky se nadále píšou papírové „diplomky“ a „dizertačky“, které na rozdíl od zahraničních prací (27) doplňují až na vzácné výjimky zase jenom papírové obrazové a notové přílohy. (22) O tom, že pod svícnem bývá tma, svědčí také fakt, že i diplomové práce absolventů vysokoškolského studia informatiky a knihovnictví na FF UK v Praze neobsahují tyto nové prvky - a to dokonce ani v případě tří nedávno obhájených diplomových prací studentů, které byly psány přímo na uvedené téma (viz klíčové slovo *multimédia*)! (11)

Některé fakulty jsou zatím v polovině cesty a požadují, aby studenti odevzdávali v elektronické podobě alespoň vybrané části práce - zejména abstrakt včetně jeho anglického překladu. (23) Jiné vysoké školy zase pořádají velmi užitečné předdiplomové semináře, které mají studentům pomoci ujasnit si proč, o čem, na základě čeho a jak mají vypracovat svůj závěrečný elaborát. (12)

Zůstaneme-li u absolventských diplomových prací, vysokoškolské instituce požadují převážně následující uspořádání textu:

- *Desky a titulní list*
- *Zadání*
- *Prohlášení o autorství*
- *Abstrakt a klíčová slova (za klíčová slova považujeme i víceslovné pojmy)*
- *Abstract and Key Words (tudy vede prakticky jediná cesta, jak o práci uvědomit světovou odbornou veřejnost)*
- *Obsah*
- *Úvod*
- *Kapitoly a podkapitoly práce*
- *Závěr*
- *Literatura*
- *Přílohy*

Pokud jde o rozsah prací, většina fakult považuje za minimum 50 stran, **doporučuje 80-100 stran** a nedoporučuje více než 120 stran (čemuž se nelze divit, protože vedoucí práce, oponent i členové zkušební komise jsou také jenom lidi).

Docela zajímavým čtením, které odráží myšlení vedení fakult, jsou internetové stránky některých škol, věnovaných této problematice. (2, 6)

Dizertační práce

Pokud jde o dizertační práce, jsou přípustné z hlediska formy a struktury v zásadě dvě možnosti. Existuje klasická forma, která je obsahově (ale i jinak) náročnější, bohatší a košatější variantou diplomové práce. Známe ale také **moderní formu dizertační práce**, která se už své sestře moc nepodobá – toto pojetí lze charakterizovat jako **soubor publikovaných statí adepta, zveřejněných v mezinárodně uznávaných časopisech**. Takové práce zahrnují většinou tyto kapitoly :

- *Širší literární úvod*
- *Cíle dizertace*
- *Soupis použitých metodik s odkazem na literaturu nebo publikace autora (uvedené v následujícím bodě)*

- *Vlastní výsledkovou část a dílčí diskuze ve formě souboru jednotlivých odborných publikací adepta (již publikovaných v tisku, případně teprve zaslaných do redakcí časopisů)*
- *Konečnou sumarizující diskuzi výsledků*
- *Závěry dizertace (které by měly být symetrické s cíly dizertace)*

Imunolog Petr Dráber shrnuje výhody tohoto způsobu psaní: (7)

- *Dizertační práce, byť velmi kvalitní, se nepovažují za finální formu vědecké práce, ale spíše za prostředek k získání titulu. Pro úspěšnou vědeckou dráhu adepta jsou však kvalitní publikace důležitější než samotný titul .*
- *Sepsání dizertační práce klasické formy vyžaduje značnou **energii, která by mohla být efektivněji využita jinak** (např. při osvojování si nových poznatků, sepisování publikace, případně dalším experimentování)*
- *Publikování v časopisech s náročným recenzním řízením je zárukou kvality práce prověřené na mezinárodním poli*
- *Oponent klasické dizertace nemusí být expertem v celé problematice (to je zvláště významné u prací mezioborového charakteru).*

Co ještě k tomuto výčtu dodat? Z našeho – možná subjektivního - pohledu informaticko-knihovnického pracoviště jsou takové moderní formy vítané i proto, že tak **ubývá účelových prací, které často zvětšují podíl tzv. informačního šumu** (to jsou práce, které nepřinášejí nic objevného a nového a zbytečně zabírají místo v již beztak hypertrofovaných databázích).

Generální ředitel Národního Muzea Michal Lukeš na toto téma v jednom rozhovoru ironicky poznamenal: „nejsem typem kabinetního vědce, který z primárních pramenů napíše odbornou práci, přečte ji kolegům a pak se vzájemně pochválí, jaký odvedli kus práce“. (9)

A nyní ještě k rozsahu dizertačních prací. V některých oborech, např. v imunologii, jsme svědky děl, jejichž rozsah činí až 500 stran. Při vědomí, že takovou práci jako celek pozorně čtou (měli by číst) obvykle dva až tři oponenti a tím její význam často končí, představují dizertační práce (v klasické podobě) obrovské plýtvání energií a tvůrčím potencionálem . (7)

Neúměrně velký počet stran písemné zprávy svědčí také o nekvalitním zpracování tématu a oponenta dizertační práce zbytečně zatěžuje. Při dobře zvolené struktuře a ucelenosti textu písemné zprávy **může být objem textu relativně malý**. Detailní popisy významných částí projektu, které mají dokumentační (nikoliv vysvětlující) charakter, mohou být totiž uvedeny v rámci příloh, na které z hlavního textu odkazujeme.

Podobně jako u diplomových, tak i u dizertačních prací bývají podrobné tematické okruhy a zásady pro jejich zpracování součástí internetových prezentací jednotlivých vysokých škol či výzkumných pracovišť. (1,26)

Vlastní psaní diplomových a dizertačních prací

Příprava práce

Vzhledem k tomu, že pokud jde o samotnou metodiku psaní vědeckých textů, vyšla u nás doma i v zahraničí celá řada materiálů, zastavíme se jen u několika zajímavých bodů.

Nezapomínáme hlavně na to, že tvorba těchto prací mívá charakter běhu na dlouhé trati. Bývá to logické završení několikaleté práce ve vzdělávací instituci, nebo na výzkumném vědeckém pracovišti. V této souvislosti všichni metodici svorně adeptům radí, aby si **podklady**

pro své práce sbírali, vhodně upravovali a třídili hned od začátku. Farmaceut P. Jílek doporučuje v přípravě, ale i v dalším průběhu práce dodržovat několik strategických pravidel: **(14)**

- *Snažme se o přehlednost a srozumitelnost !*
- *Non multa, sed multum! - Ne mnoho slov, ale mnoho obsahu!*
- *In medias res! – Jděme přímo k věci !*

Členění textu

S. J. Levine ze Státní univerzity v Michiganu napsal, že hlavním mýtem při psaní dizertace je myšlenka, že začneme psát první kapitulu a pak dokončíme naše psaní např. u kapitoly č. 5. Nejproduktivnější přístup je podle něho takový, kdy začneme psát ty díly dizertace, které jsou pro nás nejsnažší. Je rovněž dobré, abychom se vrátili k názvu práce a k její první kapitole až nakonec. Titul je totiž velmi podstatný a měli bychom ho volit tak, aby obsahoval významná klíčová slova **(17)**, což je nesmírně důležité při pozdějším vyhledávání „diplomky“ nebo „dizertačky“ jinými badateli. Není však vhodné používat názvy, které by měly být vlastně teprve přeloženy do češtiny (např. „Didaktická problematika specifikace evaluačních kritérií pro komunikační kompetenci“). **(10)**

Výše uvedený způsob psaní předpokládá, aby práce měla **předem dobře vybudovanou kostru a strukturu**. Při členění textu můžeme např. vycházet z výhodného (a módního) desetinného třídění kapitol respektive nadpisů. Pokud jde o počet úrovní, stačí obvykle tři, protože více než čtyři úrovně už čtenáře matou. V rámci jednotlivých kapitol se potom řídíme zásadou 1 myšlenka = 1 odstavec (nejsme-li schopni formulovat myšlenku v rámci jednoho odstavce, je tato pro diplomovou práci zřejmě příliš bohatá a schováme si ji pro práci doktorskou). **(14)**

Jazyk a styl prací

Jistě se shodneme na tom, že diplomová či dizertační práce vzniká za okolností, kdy je určena pouze vedoucímu práce, oponentovi a několika dalším jedincům. Proto bývá při jejich psaní téměř výlučně používáno tzv. **odborného stylu**. U. Eco však dodává, že „ve skutečnosti i tato díla volají po tom, aby se dostala do rukou mnoha dalším lidem, kteří se danou disciplínou bezprostředně nezabývají. Proto by neměla hýřit obraty a formulacemi, jež pochopí jen pár vyvolených. Čteme-li díla velkých vědců, zjistíme, že až na několik výjimek se vyjadřují vždy velmi srozumitelně a nestydí se vysvětlit vše pořádně a od základu“. **(8)**

Podobný názor potvrzuje také sociolog J. Musil (zde navazuje na myšlenky významného liberálního filozofa K. Poppera): „Je to úkol omezit na minimum náš tzv. vědecký žargon a umožnit ostatním rozumět našemu poli a naší práci. **Je to skryté chlubení, jako bychom tím chtěli říci, že vlastníme vědění, které je příliš hluboké, než aby ho bylo možné jasně a jednoduše vyjádřit**“. J. Musil ještě dodává: „Souvisí to s existencí otevřené společnosti a demokracie. **Ty nemohou prospívat, jestliže se věda stane exkluzivní doménou specialistů**, kteří se tak stanou jakýmsi novodobými šamany“. **(3)**

Vzhledem ke specifičnosti žánru diplomových a dizertačních prací někdy vniká pochybnost, v jaké osobě by měly být tyto elaboráty psány. Jelikož při psaní tohoto druhu spisů jednoznačně splývá kategorie vědce a pisatele vědeckého textu (což u jiných žánrů nemusí být pravda), výše uvedený P. Jílek soudí: „Jsme národem aktivních kooperujících lidí, a proto používáme při psaní diplomových a dizertačních prací nejčastěji první osobu plurálu

aktiva, např.: zjistili jsme (to je *já + školitel* nebo *já + předchůdci*, nebo – jsem-li geniálním individualistou - *já + pokusné zvíře*)“.

Teorie jiných autorů (3) v tomto směru dále poučuje: „Pokud pisatel sám sebe ve vědeckém textu označuje 1.osobou množného čísla, této konvenci se říká *autorský plurál*. Na rozdíl od tzv. *plurálu inkluzivního*, kdy zahrnuje autor sám sebe i čtenáře do jedné společné kategorie, např.: pokusme se skloubit dosud známé údaje a vyjde nám tento obraz“ (pozn.: zdánlivou jednotu názorů však narušují opět jiní odborníci, kteří soudí, že v první osobě množného čísla by měli psát pouze vladaři a těhotné ženy).

Nakonec je potřeba zmínit ještě jedno důležité pravidlo. Při tvorbě práce je nutné **vždy dodržovat jednotnou formu psaní**. Patří sem hlavně používání stejné mluvnice, stejného pravopisu, přesné používání stejných odborných termínů, ale také stejné formy citací literatury - a to vždy od počátku až do konce celého díla..

Citace pramenů

. Když už jsme u citací, tyto jsou velmi důležitým a rozpoznávacím znamením všech skutečně vědeckých prací (naopak absence citací je charakteristickým jevem pro všemi odsuzovaný pojem „klasické“ kompilace). Samozřejmě necitujeme všeobecně známá moudra o tom, že „Země je kulatá“ (mimoходом není to přesné), „červené krvinky jsou červené“ a „při žloutence nám pacienti obvykle zežloutnou“.

Jde nám zejména o informace, jejichž autora musíme uvést, aby nebylo pochyb o původci myšlenky a aby nevznikl neoprávněný dojem, že jde o myšlenku naši. Pamatujeme na to, že citováním autora vyjadřujeme tomuto člověku úctu a čest, což je (často jediná) odměna za práci, kterou před námi (a konec konců i pro nás) udělal .

Citace informačního zdroje má dvojí funkci. Jednak tento zdroj **jednoznačně a přitom úsporně identifikuje, jednak umožňuje čtenáři citovaný zdroj zpětně nalézt. (14)** Nakonec je nutné říci, že způsob citací vychází z příslušných norem a bývá vždy součástí závazných pokynů daného školního nebo vědeckého pracoviště pro autory diplomových a dizertačních prací

Školitel a oponent(i)

Velmi důležitým znakem žánru diplomových a dizertačních prací je jeho souvislost s obhajobou práce. Cílem tohoto článku není popisovat průběh tohoto divadelního představení pro jednoho herce a několik diváků. Přesto přítomnost osoby školitele a oponenta(ů) má pro tvorbu i konečnou podobu textu velký význam.

Důležité je - zejména u dlouhodobého postgraduálního studia - aby kandidát uměl získat dobrého školitele. Ten sice může být náročný (tím lépe), ale neměl by být pro kandidáta názorově, povahově a jinak nekompatibilní.. Mělo by to být nakonec i **ve školitelově zájmu, protože dizertační práce je také jeho vizitkou**. Výsledný text dobře sehrané dvojice potom nutně **nese pečeť školitelova vlivu**.

Ač se to na první pohled vůbec nezdá, konečnou podobu práce může ovlivnit i oponent. Jelikož se vždy očekává jeho kritická, nebo dokonce odsuzující reakce, kandidátovi jde o to, aby se to netýkalo hlavních tezí jeho práce. Prozíravý autor si tedy iniciativně připraví materiál k několika nepodstatným připomínkám. Traduje se celá řada spolehlivě účinkujících vědomých nedokonalostí rukopisu. Ověřenou formou „spolupráce“ na hodnotícím posudku je např. mírně nevhodný název článku (recenzent má možnost navrhnout vlastní alternativu), nebo pravopisný prohrěšek ve slově (pouze v jednom), které se beztak často píše chybně. (15)

Řadu dalších „figlů“ najde zvědavý čtenář např. v Ecově spisku „Jak napsat diplomovou práci“, kterou vydalo olomoucké nakladatelství Votobia v roce 1997.

Počítač a vědecký text

U této zde tak často citované Ecovy práce se ještě chvilku zdržíme. Autor ji vydal už před čtvrt stoletím (v roce 1977) a v mnoha ohledech je tento čtivě napsaný spisek dodnes aktuální. Co však bije na první pohled do očí, je zdrcující ofenzíva výpočetní techniky, která v poslední době zcela ovládla zpracování dat a editaci textů. **(13)** Musíme se dnes schovívavě usmívat, když nám tento italský vědec doporučuje psát předběžný pracovní obsah tužkou na velký linkovaný papír a gumou pak postupně jednotlivá hesla mazat a nahrazovat jinými

Jak vypadá současná situace? Veškeré bibliografické údaje si kandidát ověřuje z dostupných databází, abecedně mu je seřazuje počítač. Dále z off-line (CD-ROM) nebo on-line (internetových) zdrojů si stahuje potřebné fulltexty a faktografická data. Z nich může autor prostřednictvím dočasné paměti „vyd'obávat“ a přenášet celé věty, obtížně psaná (a ještě hůře vyslovitelná) cizí jména, internetové adresy atd. Počítač se stará také o grafickou úpravu práce, používá autentické znaky cizích abeced, umí opravit všechny pravopisné chyby a překlepy nejen v mateřštině, ale i v cizích jazycích (zřejmě se dožijeme toho, že jednoho dne bude moci kandidát napsat svoji práci, aniž by navštívil knihovnu a uměl pravopis!).

Velkým převratem v celé rozsáhlé oblasti užívání výpočetní techniky k autorské práci bylo zejména zavedení jazyka HTML (HyperText Markup Language) a rozšíření modernějších operačních systémů (zvláště Windows 95 a 98) do masové praxe. To usnadnilo uživatelsky jednoduchou (intuitivní) práci s dokumenty a soubory a díky internetové službě WWW (World Wide Web) také on-line přenos kvalitních obrázků, animací, videa a zvukových sekvencí. K posledním hitům patří i přiblížení virtuální reality pomocí jazyka VRML (Virtual Reality Modeling Language) .

Elektronické diplomové a dizertační práce

Koncem devadesátých let byl nastartován rozvoj zcela nového subžánru vědeckého diskurzu – elektronických tezí a dizertací. Prvním pracovištěm, které začalo přijímat diplomové a dizertační práce výhradně v elektronické podobě, byla v roce 1997 Technická univerzita v americké Západní Virginii **(24, 4)** Tištěné verze pro „negramotné“ zájemce o dílo jsou tam od té doby poskytovány jen za úplat.

Koncem května 2002 se v americkém státě Utah konalo už páté mezinárodní sympozium k problematice ETD (Electronic Theses and Dissertations). Konferenci pořádalo konzorcium NDLTD (Networked Digital Library of Theses and Dissertations), které sdružuje na 150 univerzit a výzkumných pracovišt' **(18)** z celého světa - České Republika mezi nimi ale není - s cílem zavést tuto moderní formu diplomových a dizertačních prací do všeobecné praxe. K dokumentům, uloženým v této souborné databázi prací, se dostaneme [zde](#). . Jedno z nabízených vyhledávacích rozhraní je dokonce ve [slovenštině!](#)

Dalším zdrojem tři čtvrtě milionu digitalizovaných diplomových a dizertačních prací, tentokrát určeným cíleně pro klientelu z USA (protože registruje práce pro ně „cizích“ autorů), je [CRL Foreign Doctoral Dissertations Database](#) z chicagského Center for Research Libraries.

Nakonec si necháme jeden z nejlepších on-line zdrojů digitalizovaných dizertačních prací. Patří ke kmenovým produktům společnosti ProQuest Information and Learning (některé z provozovaných databází – např. Proquest 5000 - jsou mnohým čtenářům známé z [konzorciální licence](#), která pokrývá značné množství lékařských knihoven v celé ČR)

. Databáze [Proquest Digital Dissertations](#) (na zkoušku byla zpřístupněna i pro členy výše uvedeného konzorcia), obsahuje více než 1,8 milionu záznamů. Většina z nich je dostupná pouze do úrovně abstraktu, okolo 100 000 těchto prací (obhájených v roce 1997 a později) je však nabízeno v plnotextové formě! Služba umožňuje [rozšířené vyhledávání](#) za použití logických operátorů. Lze hledat v řadě standardních polí – jako je např. autor, klíčové slovo, slovo v titulku nebo v abstraktu, ale i podle jazyka práce, názvu školy, nebo (u již knižně publikovaných dizertací) i podle ISBN (International Standard Book Number). **(21)** Pro případného zájemce je vítané zjištění, že UMI Proquest nabízí ***zdarma náhledy prvních 24 stran*** každého fulltextu, podle nichž se dotyčný může rozhodnout, zda si nechá dizertační práci za poplatek zaslat e-mailem domů nebo na pracoviště.

Lze jen domyslet, kolik aplikací multimédií v diplomových a dizertačních pracích nabízí tak rozsáhlý a interdisciplinární „kontinent“, jakým je biomedicína. Od zdánlivě statických oborů, kam patří např. anatomie, kterou lze předvádět na virtuálních modelech a dívat se do různých lidských orgánů jakoby „zevnitř“, až po oblasti, kde je dynamický pohyblivý záznam takřka nenahraditelný.

Sem může patřit např. dokumentace různých neurologických poruch (epileptické záchvaty, extrapyramidové syndromy), sledování projevů psychiatrických poruch a nemocí, dále třeba celá oblast metodiky pohybové terapie v rehabilitaci. Pro lékaře ARO může být např. významným přínosem názorná, jakož i anatomicky velmi přesná demonstrace správně volených přístupů k zavedení regionální anestézie.

Z oblasti hraničních oborů si můžeme uvést např. psychologii. Oč snadnější je např. ukázat v živém obraze různé projevy nonverbální komunikace, než na několika stránkách textu nepřesvědčivě popisovat různá gesta, pitvoření a grimasy sledované osoby.

Akademické tituly a vědecké hodnosti

Obhajoba diplomových a dizertačních prací je nedílně spjata s udělováním akademických titulů a vědeckých hodností. Vzdělávání lékařů probíhalo v řadě center už ve starověku. Např. lékaři v Egyptě, jejichž edukace probíhala v kláštrech, byli velmi váženými a dobře honorovanými specialisty. Lékařské školy (a později univerzity), které by se mohly blížít našemu pojetí, jsou však spojovány až se středověkem. Tehdejší profesní organizace byly regulovány předpisy, které ve statutech pevně stanovily průběh studia a zavedly doktorské promoce. Tak např. římský císař Fridrich II. vydal roku 1231 pro své sicilské království první zdravotní řád. Podle něj musel student medicíny, dříve než mohl začít pětileté studium medicíny (včetně chirurgie, která jinak byla oddělena od univerzitní medicíny a po řadu století byla považována za pouhé řemeslo), musel nejprve absolvovat tříleté studium z logiky a složit teoretickou (dnes bychom řekli maturitní) zkoušku v Salermu.

Za prvního Čecha, který získal vzdělání na zahraniční lékařské univerzitě - pravděpodobně v Montpellier - je českou lékařskou historiografií považován Jan Štěpánův, jenž žil na přelomu 13. a 14. století. **(16)**

Medicína patří k oborům, kde je používání akademických titulů a vědeckých hodností velmi rozšířeno a od nepaměti důsledně vyžadováno. Hlavním důvodem je skutečnost, že lékaři jsou kosmopolitní, vnitřně sounáležitou a velmi početnou komunitou. Tituly a hodnosti - stejně jako pověstná „bílá uniforma“ - signalizují navenek nejen jejich „příslušnost k cechu“, ale mohou označovat také postavení a zařazení lékaře uvnitř daného profesního nebo vědeckého společenství.

Největší počet doktorů nalezneme v Itálii. Ne, že by tam běhalo po ulicích tolik bílých pláštů, ale proto, že každý úspěšný absolvent jakéhokoliv oboru (už i čtyřletého vysokoškolského programu) obdrží automaticky titul „dottore“. (8)

Postgraduální studium ale znají i na Apeninském poloostrově. Jeho absolventi získávají tzv. „dottore in ricerche“ (titul doktor věd). (20) Pokud jde o ostatní svět, je situace velmi různorodá. Poměrně bohatou plejádu akademických hodností a vědeckých titulů nabízejí v Německu, Velké Británii a ve Francii, skromnější je to ve Skandinávii.

Vzhledem k čelnímu postavení ve světové vědě (i když se tento náskok v poslední době zmenšuje), je za vzor pro mnohé země považována organizace doktorského studia v USA. Podmínky pro přijetí zájemců o doktorské studium jsou tam na jednotlivých školách různé. Vzhledem k velmi odlišné úrovni amerických vzdělávacích institucí jsou proto často brány v úvahu výsledky uchazečů ve standardizovaných testech GRE (Graduate Record Examination), což usnadňuje vzájemné porovnání uchazečů. U zájemců, jejich rodným jazykem není angličtina, se navíc požaduje úspěšné zvládnutí testu TOEFL (Test of English as a Foreign Language). Jen tak na okraj – první americký doktorát byl udělen na univerzitě v Yale v roce 1861. Získal ho jakýsi J.M. Whiton po roční přípravě. Jeho v latině rukou psaná práce na téma přísloví „Brevis vita, ars longa“ (život je krátký, umění věčné) měla pouhých 6 stran! (25)

Pro úplnost se můžeme zmínit ještě o situaci v další vědecko-výzkumné velmoci, jakou je Japonsko. Zde nebývalo doktorské studium ve srovnání s jinými zeměmi příliš rozšířené. Nyní je už situace jiná a ve splnění předpokladů pro přípravu diplomových a dizertačních prací hraje významnou roli vyspělý japonský průmysl, zejména dobře vybavené laboratoře soukromých firem. (5)

Pokud jde o akademické tituly, vědecké tituly, vědecko-akademické a umělecko-akademické hodnosti, dále o vědecko-pedagogické a umělecko-pedagogické tituly, lze říci, že Česká republika patří počtem 22 druhů udělovaných titulů k obávaným světovým velmocem (a to v tomto čísle není zahrnut některými jedinci stále užívaný „titul“ RSDr. – z rozhodnutí strany doktor). Zřejmě proto se můžeme občas setkat s fenoménem jakýchsi degree collectors, kteří na své navštívence uvádějí např.: MUDr. JUDr. ing. XY, CSc, plukovník v záloze a spisovatel (zde zřejmě ještě chybí „titul“ F60.4).

Stojí ovšem za zamyšlení, jestli stejně významné postavení, jaké má naše republika v počtu a šíři titulů, zaujímá ve světové konkurenci také česká věda.

Proč Bůh nikdy nemohl dostat profesuru?

V bezbřehém oceánu světové vědy můžeme potkat celou paletu typů učenců. Nacházíme zde geniální Einsteiny, houževnaté Pasteury, nepořádné, ale všímavé Flemingy, zapálené Curieové-Sklodovské, velkorysé Nobely, altruistické Schweitzery (ale také podvodné Lysenky a zločinné Mengely). Někteří vědci jsou od přírody sebevědomí a ctižádostiví – ty není třeba do jejich vědecké kariéry postrkovat, natož nutit. Naše věda ale zná také spoustu velmi vzdělaných, schopných, avšak poněkud nasmělých a příliš sebekritických lidí, kteří zatím stojí zcela zbytečně ve stínu.

Právě ty, kteří podobně jako známý profesor biologie v nezapomenutelném podání plachého Jindřicha Plachty (film *Cesta do hlubin studákovy duše*) neustále váhají, zda-li se mohou ve svém oboru odvážit k maratónu přípravy a obhajoby dizertační práce, snad trochu povzbudíme Ecovou myšlenkou, že „*nejlepší podněty a nápady nemusejí nutně pocházet od největších a nejuznávanějších autorů.*“ (8)

A nám nezbyvá než dodat, že dokonce ani od takové veličiny, jakou je sám Pán Bůh. Ostatně tento autor by v dnešním vědeckém světě zcela evidentně neuspěl, protože porušil snad všechny psané i nepsané principy správné vědecké práce: **(19)**

1. Publikoval pouze jediné dílo a to nikoliv v angličtině
2. Nezařadil do něj citace a odkazy na jiné vědecké práce, z nichž čerpal Dílo nebylo publikováno v žádném impaktovaném odborném časopise. Někteří lidé dokonce pochybují, že je napsal sám.
3. Žádný nezávislý vědec nedokázal zopakovat stvoření světa, což popírá věrohodnost výsledku
4. Bůh nikdy nedostal povolení od etické komise k tomu, aby k pokusům používal lidi
5. Když se jeden z experimentů nepovedl, pokusil se to zakrýt tím, že většinu pokusných exemplářů utopil
6. Jestliže se další pokusné osoby chovaly jinak, než předpokládal, vyškrtl je z pokusného vzorku.
7. Nechoval se jako správný pedagog. Velmi zřídka chodil mezi studenty a pouze je nutil k bezmyšlenkovému drilu: „ čtěte knihu, čtěte knihu!!!“
8. Posílal svého syna, aby učil místo něj
9. Dva své první studenty vyloučil, protože chtěli samostatně poznávat.
10. Přestože měl pouze deset požadavků, nedokázal na ně studenty dobře připravit, takže většina později neuspěla
11. Jeho schopnost týmové práce byla a je velmi omezená

Jiří M e n o u š e k, nositel občanského průkazu
středisko vědeckých informací NsP Louny
nsp_louny_svi@lounsko.cz

Literatura:

- 1) Biologická fakulta Jihočeské univerzity. Informace pro zájemce o studium v doktorských studijních programech [cit.2002-07-23] <http://www.bf.jcu.cz/win/stud/prog/infdok.htm>
- 2) Český název diplomové práce [cit.2002-07-23] <http://www.fp.vslib.cz/ms/texty/dp/prohlaseni.rtf>
- 3) Čmejková, S. – Daneš, F. – Světlá, J.: Jak napsat odborný text. Praha, Leda 1999, s.45,216
- 4) Digital Library and Archives. Search all Virginia Tech ETDs [cit.2002-07-30] <http://scholar.lib.vt.edu/theses/etd-search.html>
- 5) Doktorské studium ve světě. Reformy doktorského studia. [cit.2002-07-31] <http://virtual.cvut.cz/doctors/studium.html>
- 6) Doporučená kritéria hodnocení diplomových prací a etické požadavky na jejich obhajobu [cit.2002-07-23] http://pf.ujep.cz/~mullerova/ZKOUSKY/Dopor_DP.html
- 7) Dráber, P.: Moderní forma dizertační práce. Fórum imunologie,1994,č.4, s.11-12

- 8) Eco, U.: Jak napsat diplomovou práci. Olomouc, Votobia 1977, s.10,22,26-27,35,51,181,184
- 9) Feřtek, T.: Jak se vidí Michal Lukeš. Reflex,2002, č.5,s.36-37
- 10) Holoušová, D.: Jak psát diplomové a závěrečné práce. Příručka pro posluchače Pdf UP. Olomouc, Univerzita Palackého 1999, s. 9,17-18
- 11) IKAROS.Výsledky hledání .[cit.2002-07-19] <http://webarchiv.nkp.cz/dp/index.php3>
- 12) Informace o předmětu. [cit.2002-07-23] http://ws.vsb.cz/KAT/K115/vyucovane_predmety/Specialni_seminar.htm
- 13) Jak napsat diplomovou práci s využitím MS Office. [cit.2002-07-24] http://staffold.vscht.cz/win/sil/sil_cz/studenti/diplom/
- 14) Jílek, P.: Jak sepsat diplomovou práci. In: Višňovský, P.(Ed.), Základy vědecké práce ve farmacii a v medicíně. Praha, Karolinum 2001, s.105-110.
- 15) Kraus, I.: O psaní odborných a vědeckých článků. Hospodářské noviny,18.11.1995, s.6
- 16) Kronika medicíny. Praha, Fortuna Print 1994, s.64
- 17) Levine, S.J.: Writing and Presenting Your Thesis or Dissertation [cit.2002-07-24] <http://www.learnerassociates.net/dissthes/>
- 18) NDLTD Members [cit.2002-07-30] <http://www.ndltd.org/members/index.htm>
- 19) Oxymoron Humour Archive. Scientific Articles [cit.1999-02-07] <http://paul.merton.ox.ac.uk/science/>
- 20) Postgraduály po italsku. Zdrav. nov. 1994,33, s.8
- 21) Proquest Digital Dissertations. Search Advanced [cit.2002-07-31] <http://wwwlib.umi.com/dissertations/search>
- 22) Seznam diplomových, bakalářských a dizertačních prací v letech 1993-1999/2000 .[cit.2002-07-19] <http://www.upol.cz/resources/musicology/works.html>
- 23) Součásti diplomové práce odevzdávané v elektronické podobě .[cit.2002-07-23] <http://www.fit.vutbr.cz/info/statnice/pokyny.dp.html.cs.iso-8859-1#elektronicky>
- 24) Šesták, Z.: Jak psát a přednášet o vědě. Praha, Academia 2000, s.94,96
- 25) The Evolving Genre of Electronic Theses and Dissertations [cit.2002-07-31] <http://www.ndltd.org/pubs/Genre.htm>
- 26) UK Praha. Farmaceutické fakulta v Hradci Králové. Patobiochemie a xenobiochemie. [cit.2002-07-23] <http://www.faf.cuni.cz/study/doctor/PathoBioch/>
- 27) Wick, H.F.: Applying Natural Horn Technique to Modern Valved Horn Performance Practice [cit.2002-07-31] <http://www.ohiolink.edu/etd/view.cgi?osu991314575>